

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף יב

צרת ממאנת

מדין תורה, גדולה מתקדשת על ידי עצמה, וקטנה מתקדשת על ידי אביה שמקבל קידושין עבורה. וקטנה יתומה שאין לה אב, אין לה קידושין מהתורה, וחכמים תקנו לה קידושין. וקידושין אלו שהם מדברי חכמים, אינה צריכה גט לצאת מהם ודי לה במיאון שאומרת "אי אפשי בבעלי".

ומי שהיה נשוי שתי נשים, אחת גדולה, שקידושה קידושי תורה, ואחת יתומה קטנה שקידושה מדרבנן, ומת בלא בנים. מאחר שמדין תורה רק הגדולה מקודשת, הגדולה חולצת או מתייבמת, ופוטר את הקטנה.

ואמר רב לילי בר ממל אמר מר עוקבא אמר שמואל, שאם מיאנה הקטנה באחד מהיבמים, מועיל המיאון לעקור זיקת יבום לאותו יבם אף מצרתה הגדולה, ומעתה היבם הזה אסור גם בגדולה באיסור אשת אח, ואינה מתייבמת לו.

ואין לומר שהמיאון מועיל להפקיע קידושין ראשונים, להחשיבה כמי שלא היתה אשת המת כלל, ותהא הצרה מותרת.

כי אם היו אומרים כן, היו אומרים שכן הדין גם במי שנפלה לפניו בתו קטנה, שתמאן בו לעקור קידושין ראשונים, ותתייבם צרתה, וכבר תקנו חכמים שלא לומר כן, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ואמר שמואל שדווקא מאותו יבם שמיאנה בו הקטנה, נעקרה גם זיקת הגדולה, ושתיהן אסורות לו. אבל אצל שאר יבמים, מיאון הקטנה מועיל לבטל קידושה לגמרי, להחשיבה כאילו לא היתה מעולם אשת המת, ולכן לא זו בלבד שמותרים הם לייבם את הגדולה, אלא אף מותרים הם בקטנה.

עד כאן דעת שמואל, שצרת ממאנת ביבם, אסורה לאותו יבם. וכשבא רבין אמר, שרבי יוחנן נחלק על כך, ואמר, שצרת ממאנת מותרת אף לאותו יבם.

צרת בתו ממאנת

נתבאר, שמדין תורה, קטנה יתומה שאין לה אב לקבל קידושה, תקנו לה חכמים קידושין דרבנן, שיוצאת מהם במיאון.

ויש אופן שהקטנה תיחשב כיתומה שאין לה קידושין מהתורה אף על פי שיש לה אב. כגון כשמתחילה נתקדשה על ידי אביה קידושין של תורה, ונישאת, ויצאה בגט מנישואין אלו.

מאחר שמתחילה כשנישאת כבר יצאה מרשות האב, אינה חוזרת לו בגירושה, ואינו מקבל קידושה עוד. ואם היא עדיין קטנה, הרי היא כיתומה בחיי האב, ועד שתגדיל מתקדשת רק קידושין דרבנן.

ומי שהיה נשוי שתי נשים, אחת גדולה שקידושה קידושי תורה, ואחת קטנה שקידושה מדרבנן, והיא בת אחיו, ומת בלא בנים.

אם קודם מות המת מיאנה בו הקטנה, נמצא שבמותו היתה לו רק האשה הגדולה, והיא לבדה נופלת ליבום לפני אחיו, והרי זו חולצת או מתייבמת.

ואם קודם מותו לא מיאנה בו הקטנה, נמצא שבמותו היה לו שתי נשים, הגדולה שקידושה מהתורה, והקטנה שהיא בת היבם וקידושה דרבנן, ושתיהן נופלות

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ליבום לפני היבם.

ובאופן הזה, אף שמדין תורה, הגדולה לבדה היא אשת המת הזקוקה ליבם, והקטנה אינה אשת המת, ואינה זקוקה לו.

מאחר שמדרבנן גם הקטנה היתה אשת המת, והועילו קידושיה שתחשב כמי שנפלה ליבום לפני אביה, מעתה אף אם תמאן, עדיין צרתה אסורה להתייבם, כי בשעת נפילה כבר היתה נראית הצרה כצרת ערוה.

כלה בנישואין דרבנן

אשת הבן אסורה לעולם, אף אם מת הבן או גירשה, שנאמר, "עֲרֹות פְּלֶתֶף לֹא תִגְלֶה אִשְׁת בְּנֶךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹותָה" (ויקרא י"ח ט"ו).

כשהיתה אשת הבן מהתורה, כגון שנתקדשה לו כשהיא גדולה או שהית קטנה שהתקדשה על ידי אביה, היא אסורה לאבי בעלה מהתורה. וכשהיתה אשת הבן מדרבנן, כגון שהיתה קטנה יתומה, היא נאסרת לאבי בעלה מדרבנן.

ובאופן האחרון, שהיתה אשת המת מדרבנן, אם מיאנה בבעלה בחייו, עקרה קידושיה כאילו לא נתקדשה לו מעולם, והיא מותרת לאבי בעלה שאינה נחשבת כלתו כלל.

ואם לא מיאנה בבעלה בחייו, ומת בלא בנים, ונפלה לפני היבם. מאחר שכבר הועילו קידושיה הראשונים להזקיקה יבום, מעתה אף אם תמאן ביבם, אין להחשיבה כמי שעקרה קידושין ראשונים לגמרי, ועדיין היא אסורה לאבי בעלה.

איילונית וצרת איילונית

הנושא אשה סתם, ונמצאה איילונית, מקח טעות הוא, ואינה אשתו, כפי שנתבאר בתחילת הפרק.

ומהטעם הזה, אם היה נשוי שתי נשים, ומת בלא בנים, ואחת מנשותיו ערוה ליבם, שהיא פטורה ופוטרת צרותיה מהיבום והחליצה, ונמצאת אותה ערוה איילונית, נתברר שלא היתה אשת המת, וצרתה חולצת או מתייבמת.

וכל זה כשנשא אשה סתם, אבל אם הכיר בה שהיא איילונית, וקיבל עליו, אין כאן מקח טעות, והרי היא אשתו לכל דבר.

ומכל מקום זה שהכיר באשתו שהיא איילונית, אם מת בלא בנים, אשתו האיילונית פטורה מהיבום גם כשאינה ערוה ליבם, שנאמר בענין, "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחַה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל" (דברים כ"ה ו'), לומר, שאין מתייבמת אלא זו הראויה ללדת, להוציא איילונית שאינה יולדת.

ולדעת רב אסי, לא זו בלבד שהאיילונית עצמה פטורה מהיבום והחליצה, אלא אף פוטרת צרותיה.

והטעם לכך, כי מאחר שהיא פטורה מהיבום, הרי היא אצל האחים אשת אח שלא הותרה ליבום, וכל אשת אח שלא הותרה ליבום היא ערוה גמורה היא, וכבר למדנו, שהערוה פוטרת צרותיה מהחליצה והיבום.

ולדעת רבא, צרת איילונית מותרת להתייבם, אף על פי שהיא ערוה ליבם.

והטעם לכך, כי אין הערוה פוטרת אלא כשהיתה ראויה ליבום, ונדחית מחמת היותה ערוה, שבזה חידשה תורה, שכשהיא נדחית מחמת היותה ערוה, כל הצרות נדחות עמה, ואין יבום.

אבל האיילונית, אינה עומדת לייבום כלל, ואם כן, אף על פי שהיא ערוה, אינה נחשבת כעומדת ליבום שנדחית, ואינה דוחה הצרות

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

עמה.

ולדעת רבא, מהטעם הזה, אפילו אם היה נשוי את בת אחיו האיילונית ואשה אחרת, ומת בלא בנים, מאחר שבת אחיו האיילונית, נחשבת כמי שאינה עומדת ליבום, אינה דוחה את צרתה.

וכן כשבא רבין אמר משמו של רבי יוחנן,

שצרת איילונית מותרת.

זיקת שני יבמים

שלשה אחים, ראובן שמעון ולוי, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים שאינן אחיות, שרה ורבקה.

מת ראובן בעלה של שרה, ורצה שמעון לכנוס את אשתו, ועשה בה מאמר, כלומר קידושין שתקנו חכמים לעשות ביבמה קודם שכונסה, ומת שמעון קודם שהספיק לייבם. והרי עתה שרה ורבקה עומדות לפני לוי.

מדין תורה, מאחר ששמעון עדיין לא ייבם את שרה, זיקתה ליבום מחמת ראובן, ורבקה זיקתה ליבום מחמת שמעון, ואם כן שתיהן מותרות להתייבם ללוי, כדין שתי יבמות הבאות משני בתיים.

אבל מחמת מאמר שתקנו חכמים, שרה נחשבת כזקוקה גם מחמת שמעון, ואמרו חכמים שזו שהיא זקוקה מחמת שני בתיים, מחמת ראובן ומחמת שמעון, לא תתייבם.

והסמיכו תקנתם על הפסוק "כי יִשְׁבוּ אֲחִים יִחָדְדוּ וְיָמַת אֶחָד מֵהֶם וְיָבֵן אֶיִן לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר וְיִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וְלָקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה" (דברים כ"ה ה').

כלומר כשהיא זקוקה מחמת מת אחד, היא מתייבמת, אבל כשהיא זקוקה מחמת שני בתיים, אינה מתייבמת אלא חולצת.

ובחליצתה אין חברתה נפטרת, כי באמת זו זקוקה מחמת ראובן, וחברתה זקוקה מחמת שמעון, ולכן, כשם שהיא חולצת, כך חברתה חולצת ולא מתייבמת.

ואמר רב יוסף, זו, כלומר רבקה אשת שמעון, היא צרת אשת אח מאב, שאיסור נפילה של שרה אשת ראובן גרם לה שלא תתייבם אף על פי שאינה ערווה, ולא מצינו כדוגמת זה.

ומתחילה רצו לומר, שבא רב יוסף לומר, דווקא זו אסורה אף על פי שאינה ערווה, אבל צרת איילונית מותרת, שלא כדברי רב אסי.

ויישבו זאת גם באופן אחר, שכך אמר רב יוסף, דווקא זו צרתה צריכה חליצה, שאינה פטורה אלא מדברי חכמים, אבל צרת איילונית, פטורה מהתורה לגמרי, אף מחליצה.

שלוש נשים משמשות במוך

רב ביבי שנה לפני רב נחמן, שלדעת רבי מאיר, שלוש נשים מותרות לשמש במוך, כלומר מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות, כדי שלא יתעברו. ואלו הן.

א. קטנה.

הקטנה מותרת לשמש במוך, שאם לא תשמש במוך, יש לחוש שמא תתעבר ושמא תמות.

והכוונה לקטנה, שהיא מבת אחת עשרה שנים ויום אחד ועד שתים עשרה שנים ויום אחד, שהיא ראויה להתעבר ולמות היא וולדה.

ולהלן יתבאר בעזה"י אם ודאי תמות כשתתעבר, או שהדבר ספק, שמא תמות כשתתעבר.

אבל פחות מאחת עשרה שנה, ודאי לא תתעבר. ויותר משתים עשרה שנה ויום אחד, אם תתעבר לא תמות אלא תחיה היא וולדה, ולכן משמשות כדרכן.

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ב. מעוברת.

המעוברת מותרת לשמש במוך, שאם לא תשמש במוך, יש לחוש שמא תתעבר ולד אחר, ויעשה עוברה סנדל, כלומר ולד שאין לו צורת פנים. שכשהיא מעוברת, וחוזרת ומתעברת, דוחק האחד את חבירו, ופוחת צורתו.

ג. מניקה.

המניקה מותרת לשמש במוך, שאם לא תשמש במוך, יש לחוש שמא תתעבר, ותהא צריכה לגמול את בנה מהנקה, וימות.

וחכמים חולקים על רבי מאיר ואומרים, שכל אלה משמשות כדרכן בלא מוך, ומן השמים ירחמו, משום שנאמר "שִׁמְר פְּתָאִים ה'" (תהלים קט"ז ו').

קטנה המתעברת

נתבאר, שקטנה שכבר היתה בת אחת עשרה שנים ויום אחד ועד היותה בת שתיים עשרה שנים ויום אחד, משמשת במוך, שאם לא תשמש במוך, יש לחוש שמא תתעבר ותמות.

ולשון הברייתא הוא, "שמא תתעבר ושמא תמות", ומלשון זה משמע, שגם אם תתעבר, עדיין אין הדבר ברור שתמות, ורק ספק הוא שמא תמות בהריונה, ומכאן יש ללמוד, שיש

קטנות שמתעברות ואינן מתות.

והקשו על הדברים הללו ממשנתנו, בה מבואר, שלא יתכן שתהא חמותו של אדם ממאנת. כפי שנתבאר לעיל בדף ב', שלא יתכן שתהא חמותו נשואה היא ואשה נוספת לאחיו, ותהיה חמותו ממאנת באחיו קודם מותו, ואז על ידי המיאון, צרתה מותרת להתייבם.

ולפי האמור, יתכן שתהא חמותו ממאנת וצרתה מותרת להתייבם.

כגון שנתעברה לאה, כשהיא בת אחת עשרה שנה ויום אחד, ובעודה קטנה, כלומר קודם שנעשית בת שתיים עשרה שנה, ילדה את דינה.

ולאחר מכן בא ראובן וקידש את לאה על ידי אביה, וכמו כן קידש אשה נוספת. ושמעון בא וקידש את דינה בת לאה על ידי אביה.

ונמצאת לאה אשת ראובן חמותו של שמעון, ועדיין היא קטנה ויכולה למאן. ואם מיאנה לאה בראובן, ואחר כן מת ראובן בלא בנים, צרת לאה מותרת לשמעון ליבום.

ודחו זאת ואמרו, שכוונת הברייתא לומר, "שמא תתעבר ותמות", כלומר שמא תתעבר, ואז ודאי תמות, כי כל קטנה המתעברת, מתה, ואין לך קטנה יולדת וחייה.

שוב אמרו, שבאמת לא כל המתעברת בתוך שנת שתיים עשרה מתה, ומכל מקום אין לך אשה יולדת והיא קטנה, וממאנת.

כי אם ילדה ולא מתה, אף על פי שלא נשלמו לה שתיים עשרה שנה, מאחר שילדה ולא מתה, היא נחשבת גדולה, ואינה יכולה למאן.

ונחלקו חכמים, מדוע אם ילדה בתוך שנת שתיים עשרה ולא מתה, היא נחשבת גדולה.

יש אומרים כי לידת בנים בני קיימא נחשבת כסימני גדלות [=הבאת שתי שערות].

ויש אומרים כי לידת בנים בני קיימא עדיפה אף מסימני גדלות. ולכן גם רבי יהודה האומר שלא די בהבאת שתי שערות ורק כשירבו השערות היא גדולה מודה שלידת בנים נחשבת סימן גדלות.

ורב זביד אמר, כי לידת בנים היא הוכחה שהיו לה סימני גדלות, כי אין בנים בלא סימנים. ואף אם בדקנו ולא מצאנו, אנו

אומרים שהיו, ונשרו על ידי צער הלידה.